

Motto:

***Asumă-ți riscuri. Dacă învingi, vei fi fericit;
dacă pierzi, vei fi înțelept. (Anonim)***

Certitudine, incertitudine și risc în economie. Consecințe juridice. Necesitatea soluționării alternative a litigiilor din domeniul financiar-bancar

S-a afirmat, și nu fără temei, că instanțele de judecată sunt supra- aglomerate, că procedurile sunt complicate și de durată și de aceea litigiile din domeniul financiar-bancar trebuie să-și găsească și o altă cale de soluționare.

O altă motivație pentru căutarea unei alternative de soluționare a acestor litigii a fost și maniera de abordare a procesului de către orice instanță de judecată, potrivit normelor de procedură civilă. Așezarea pe poziții antagonice a părților, ostilitatea lor formală și procesuală evidentă, care nu lasă prea mult loc unei soluții de compromis, au impus căutarea unei alte căi.

Chiar dacă aceste motive nu ar fi existat, am considerat că, dincolo de realitatea judiciară, realitatea economică este aceea care reclamă necesitatea existenței Centrului de soluționare alternativă a litigiilor în domeniul bancar.

Pornind la drum cu această idee, motivul pentru care soluționarea alternativă a litigiilor bancare este o necesitate, nu are legătură nici cu volumul de activitate din Justiție și nici cu normele din vechiul sau noul Cod de procedură civilă.

Nevoia de adaptare a procedurilor de soluționare a litigiilor la evoluțiile și provocările și, de ce nu, la crizele din economie, trebuie recunoscută și așezată instituțional.

Aplicarea la scară tot mai largă a procedurilor SAL este motivată, **în principal**, de faptul că în ziua de astăzi, decizia și acțiunile guvernamentale, corporatiste, ori chiar viața curentă a omului, se înscriu într-un univers caracterizat prin **probabilitate, risc și incertitudine**, și nu într-unul determinist. Crizele economice și dezechilibrele pe care acestea le produc afectează derularea tuturor contractelor comerciale, dar mai cu seamă a celor financiar-bancare. De aceea a ignora că există riscul ca un contract să genereze un litigiu este o greșeală. Iar dacă atunci când apare, nu avem soluții pentru soluționarea lui rapidă, cu costuri minime și cu posibilitatea ca raporturile contractuale să supraviețuiască, pagubele generate pot fi și mai mari, iar riscul conflictual se propagă în lanț, pe tot circuitul economic.

Activitatea Centrului de soluționare alternativă a litigiilor ar trebui să nu aibă numai un scop imediat – acela de a soluționa dispute financiar-bancare, dar și unul mediat - de a trata riscul și de a împiedica propagarea lui cu consecințe nefaste asupra unor domenii economice întregi.

Apreciez că prin activitatea desfășurată, Centrul de soluționare alternativă a litigiilor din domeniul financiar-bancar este un instrument util, menit să ajute, în principal, la soluționarea mai rapidă și eficientă a disputelor izvorâte din contractele financiar-bancare. Situațiile litigioase au fost în mare parte determinate de producerea riscului de neplată a ratelor la creditele contractate de consumatori de la bănci. Soluționarea litigiilor printr-o hotărâre

judecătorească, fără o analiză a cauzelor care au determinat neplata ratelor de credit, este doar o rezolvare judiciară a diferendului, incapabilă să stopeze pentru viitor apariția unor situații similare. Având în vedere că, spre deosebire de instanțele de judecată, Centrul soluționează doar litigii din domeniul bancar, el poate să valorifice datele obținute cu ocazia derulării procedurilor SAL pentru a îmbunătăți contractele bancare, dar și pentru a determina în rândul consumatorilor comportamente pre și post contractuale mult mai informate și mai adecvate.

Consider că a învăța să trăim într-o lume a riscului reprezintă o prioritate deopotrivă pentru bănci, dar și pentru consumatori, și în egală măsură pentru cei care edictează legea ori care sunt chemați să o aplice.

Ca practician al dreptului, cu o experiență de mai bine de 25 de ani, am încercat să ajung la înțelegerea proceselor economice înainte de a le analiza din perspectiva lor strict juridică. Și aceasta pentru că un judecător trebuie, mai întâi, să înțeleagă noțiunea cu care operează, să stabilească bine situația de fapt, să îi găsească apoi încadrarea corectă în lege. Pe aceste baze, el trebuie să pronunțe o hotărâre care să fie conformă convingerii intime, în deplin acord cu probele administrate și care să respecte strict legea. Numai așa decizia judecătorului se va impune ca act de dreptate, va fi respectată de cei implicați în procedura de judecată și va fi invocată ca precedent judiciar, urmând a fi respectată la nivelul mai larg, al societății.

Am constatat că juriștii au adesea tendința de a cerceta faptele și de a stabili adevărul doar prin prisma normelor juridice, ignorând consecințele economice ale deciziilor lor, precum și premisele economice care au generat procesul judiciar.

S-a afirmat adesea că un economist și un jurist, care discută același contract, nu se vor înțelege niciodată. Dar nu este important să se înțeleagă, ci să înțeleagă fiecare în parte că un contract are o dublă perspectivă: economică și juridică. Un contract nu are un conținut exclusiv economic sau exclusiv juridic și nu produce doar consecințe economice sau doar consecințe juridice.

Din păcate, în administrarea actului de judecată am constatat că judecătorii, avocații și consilierii juridici au tendința de a cerceta speța doar din perspectivă normativă, intrând în conflict de argumente cu experții contabili și cu părțile litigante, care au în vedere preponderent aspecte de natură economică. De multe ori expertizele judiciare devin probe supreme și conving judecătorul nu prin conținutul lor, ci prin autoritatea formală de care se bucură orice probă științifică. Dar ea devine o probă utilă cauzei numai dacă judecătorul este apt să adreseze expertului întrebarea care să provoace un răspuns relevant. Altfel, magistratul devine captivul unei probe pe care nu o poate valoriza corespunzător, pe care nu o poate combate ori corobora cu alte probatorii din cauză.

În mod evident, economia nu poate face abstracție de normele juridice care reglementează activitatea agenților economici. Niciun comerciant nu poate face comerț cu încălcarea legii. Dar nici științele juridice nu pot omite faptul că, pentru a determina normele juridice aplicabile activităților economice, trebuie cunoscute și înțelese procesele economice cărora le sunt destinate.

Din acest motiv am apreciat utilă înțelegerea unui element esențial care se regăsește în orice raport juridic dintre o bancă și un consumator: **RISCUL**. De fapt, riscul de a suporta o pagubă există în orice afacere și de aceea managementul lui este foarte important. Producerea riscului îi poate aduce pe împricinați în fața judecătorului, a arbitrilor, a conciliatorului, iar de înțelegerea lui corectă se leagă soarta procesului și a celor implicați în procedura judiciară.

Doresc să subliniez că o analiză a riscului și a managementului acestuia, a percepției lui economice și juridice la nivel de individ și de organizație, studiarea etapelor

acestui proces și tratarea consecințelor apetitului necontrolat pentru risc, ne pot asigura o desfășurare normală a raporturilor contractuale, cu mai puține blocaje, cu mai puține situații conflictuale și, oricum, mai bine gestionate.

Riscul și percepția lui economica

1. Definirea și conceptualizarea riscului

Etimologia cuvântului risc este destul de controversată. Este recunoscut că acest cuvânt a apărut în secolul al XVI-lea, provenind din cuvântul italian *risco* (astăzi *rischio*), care vine, la rândul lui din latină, *risicum* care semnifică stâncă în apă. De unde sensul de *risco*: pericolul pentru o marfă aflată pe mare. Cuvântul latin *risicum* a reținut însă unele conotații pozitive cel puțin până în evul mediu. În franceza curentă cuvântul risc a păstrat sensul de pericol sau eventual inconvenient, pentru că atunci când se vorbește de o eventualitate fericită, se folosește cuvântul șansă. Se vorbește de asemenea de riscurile de eșec și de șansa de succes și în limba română. În economie, nu se utilizează niciodată cuvântul șansă, ci, întotdeauna, cuvântul risc, chiar dacă toate consecințele posibile ale unei acțiuni sunt sau nu „fericite”.

Economia riscului se bazează, cu precădere, pe semnificația latină a termenului.

Abordările teoretice fac distincție între **riscul pur** și **riscul speculativ**. Riscul pur nu ia în considerare posibilitatea de câștig, limitându-se la desemnarea pericolului unei pierderi. Exemplele de risc pur includ pagubele potențiale ale incendiilor, inundațiilor sau ale cutremurelor sau posibilitatea deceselor premature ca urmare a accidentelor sau a îmbolnăvirilor fatale. Riscul speculativ acoperă atât posibilitatea unui câștig, cât și pericolul unei pierderi. Afacerile sau jocurile de noroc implică risc speculativ.

Distincția dintre riscul pur și riscul speculativ reprezintă o premisă fundamentală a teoriei asigurărilor. Astfel, riscul implică dispersia rezultatelor posibile față de media acestora în sens pozitiv (câștiguri relative), cât și negativ (pierderi relative). Din această perspectivă, riscul poate fi definit ca posibilitatea unor rezultate favorabile sau nefavorabile. Aprecierea rezultatelor posibile este relativă: rezultatul favorabil depășește media anticipată, în timp ce rezultatul nefavorabil este inferior mediei anticipate. Orice decizie economică presupune un anumit grad de risc. Decidentul trebuie să învețe să-și asume riscul deciziilor și să îl administreze în folosul lui.

În uzul general al limbii, riscul are oarecum aceeași semnificație cu pericolul, iar specialiștii în asigurări prin expresia risc înțeleg pericolul, primejdia. Pe lângă aceasta, riscul are și o a doua semnificație. În loc să vorbim despre asigurarea “X”, vorbim despre riscul “X”. Denumim astfel risc o anumită poliță de asigurare sau persoanele care sunt asigurate prin polița respectivă.

Dicționarul complet al economiei de piață definește riscul drept un “eveniment viitor și probabil, a cărui producere ar putea provoca anumite pierderi. El poate fi previzibil atunci când factorii care ar aduce pierderi pot fi prevăzuți cu anticipație și imprevizibil atunci când este determinat de situații fortuite”¹.

¹ Busa Georgeta - Dicționarul complet al economiei de piață, Editura Soc. Informația, București, 1994;

Dicționarul explicativ al limbii române definește riscul ca “posibilitate de a ajunge într-o primejdie, de a avea de înfruntat un necaz sau de suportat o pagubă, pericol posibil”². Riscul apare, conform acestei concepții, sub forma unui pericol pe care omul încearcă să-l prevină sau măcar să-i atenueze efectele nedorite.

În definiția dată de OCDE (Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică) în 1983³ se apreciază că „riscul reprezintă posibilitatea ca un fapt cu consecințe nedorite să se producă”; această definiție are la bază eventualitatea ca un eveniment (anticipat cu o anumită probabilitate sau neprevăzut de decident) să se materializeze și să afecteze negativ anumite aspecte ale activității economice (procesului investițional). De fapt, în această accepție, accentul cade pe efectele pe care le generează evenimentul respectiv.

Există, după cum se vede, **un număr mare de definiții ale riscului** prin care se încearcă găsirea de noi valențe și semnificații ale acestuia asupra activității economice. Celor de mai sus le-am putea adăuga:

„Riscul reprezintă variabilitatea rezultatului posibil în funcție de un eveniment nesigur, incert”⁴. Pe aceleași coordonate se înscrie definiția dată de Williams⁵ care consideră riscul ca reprezentând “variația, variabilitatea rezultatului unei acțiuni sau decizii într-o perioadă de timp, într-o situație determinată; în aceste condiții, se poate aprecia că în cazul în care există un singur rezultat posibil al unei decizii /acțiuni, atunci riscul asociat acesteia este nul (Williams nu are în totalitate dreptate, deoarece deși există un singur rezultat posibil, există și risc provenit din eventualitatea nerealizării rezultatului anticipat sau obținerii rezultatului respectiv la un nivel inferior celui previzionat, situație frecventă în cazul afacerilor internaționale - n.a.), riscul existând numai în situația în care există mai multe rezultate posibile generate de o acțiune⁶ sau decizie cărora li se poate asocia o distribuție de probabilitate.

„Riscul este incertitudinea cu privire la o pierdere”⁷: în această abordare termenul de pierdere putând avea fie semnificația obținerii unui rezultat negativ, fie semnificația obținerii unui rezultat efectiv pozitiv, dar inferior celui așteptat;

„Riscul poate fi definit ca posibilitatea ca pierderile să fie mai mari decât se așteaptă”⁸;

„Riscul reprezintă incertitudinea cu privire la producerea unei pagube”⁹;

Din cele prezentate până acum se poate observa că orice încercare de definire a riscului, pentru a fi completă, trebuie să includă **trei componente principale**:

- **ideea existenței unei pierderi potențiale**, care poate apărea sub 3 forme: rezultate efective mai mici decât rezultatele anticipate sau care ar fi putut fi obținute (rezultatele efective fiind comparate cu rezultatele unor acțiuni, decizii similare sau cu celelalte rezultate estimate a fi obținute de către decident), rezultate negative (pierderi efective), pierderi de oportunități. Amplitudinea pierderii este un element important în cuantificarea riscului, dar nu trebuie să se substituie acestuia.

² DEX- Dicționarul explicativ al limbii române ed. a II a, Univers Enciclopedic, București, 1996, p.929

³ preluată de W Shaunessy în "La faisabilité de projet", les Editions de SMG, Paris, 1983

⁴ Dorfman, "Introduction to Risk Management and Insurance", 4th edition

⁵ Williams, "Risk Management and Insurance"

⁶ De fapt este vorba de situația în care pot fi identificate mai multe rezultate posibile, în caz contrar, dacă se identifică un singur rezultat, raționamentul este similar cu cel prezentat anterior

⁷ Green Tieschman, Risk and Insurance, 7th edition

⁸ Mehr Hedges, Risk Management. Concepts and Applications,

⁹ Rejda, „Principles of Risk Management, and Insurance”

- **probabilitatea de apariție** a unei pierderi, identificată de decident prin diferite metode. De asemenea este important să se construiască o distribuție de probabilitate, adică să fie posibil ca fiecărui rezultat potențial sau eveniment să i se poată asocia o probabilitate de producere, în caz contrar nu este vorba de *risc* ci de *incertitudine*. Totodată pierderea sigură (înțelegând o pierdere a cărei probabilitate de apariție este 100% sau o situație în care există un singur rezultat posibil care este negativ) nu poate fi încadrată în categoria de risc. Aceasta înseamnă că pentru a putea vorbi despre risc este necesară îndeplinirea a două condiții cumulative: identificarea unui număr de cel puțin două rezultate posibile și a probabilității de apariție a fiecăruia dintre ele;

- **expunerea la pierdere:** decidentul poate adopta decizii, pe parcursul derulării unei acțiuni, care pot conduce la creșterea amplitudinii pierderii sau a probabilității de apariție a unei pierderi. În acest caz este vorba de o expunere conștientă a unei afaceri de către decident, dar pot exista și anumite situații, evenimente, determinate exogen, independente de acțiunea sau voința decidentului care pot crește gradul de expunere al unei afaceri.

Riscul este așadar o categorie socială, economică, politică sau naturală, la cărei origine se află incertitudinea și care poate sau nu să genereze o pagubă datorită ezitărilor și inconștientei în luarea deciziei.

Analiza problemelor decizionale în condiții de risc implică o evaluare a alternativelor de decizie, a consecințelor lor, considerând că efectele deciziilor nu sunt cunoscute cu siguranță. În aceste cazuri, cursul optim este acela care maximizează anticiparea, respectiv relevă valoarea probabilă sau anticipată a rezultatului.

Cuantificarea pericolului trebuie văzută și prin prisma mediului societății moderne în care noi trăim, a climatului de incertitudine.

Franck Knight¹⁰ a avut o contribuție determinantă asupra lămuririi, detalierii diferențelor semantice și rolului pe care îl poate juca riscul, creând o teorie care îi poartă numele. În cartea "Riscul, incertitudinea și profitul", care a fost publicată în anul 1921, economistul american justifică rolul deosebit de important al riscului în sfera economică. Cartea este cunoscută de economiști, în mod deosebit, pentru justificarea adusă profitului întreprinderii prin riscurile asumate de antreprenor. Ea completează versiunea schumpeteriană, care asociază profitul genezei inovațiilor într-o întreprindere individuală, inovație care poartă riscurile câștigurilor sau pierderilor. Raționamentul lui Franck Knight este important pentru determinarea limitelor asigurabilității și delimitarea responsabilității întreprinzătorilor. Gestiunea globală a riscurilor trebuie să se integreze într-o previziune pe termen lung și să includă prevenirea accidentelor, atât a riscurilor economice cât și financiare.

Vulnerabilitatea sistemelor economice actuale, cu predominanță a serviciilor este supusă unei amplificări paradoxale subliniată de Orio Giarini: ea crește cu calitatea și performanța serviciilor noi, în loc să se atenueze. Iar domeniul financiar-bancar nu face excepție. Cu cât avem servicii și produse bancare de o calitate sporită și mai complexe, cu atât riscurile sunt mai mari. De aceea se observă că gestiunea globală a riscurilor din sectorul serviciilor este astăzi deseori inspirată de o strategie de protecție apropiată de cea militară.

Riscul reprezintă variația potențială în cazul rezultatelor. Atunci când avem de-a face cu riscul, rezultatele nu pot fi anticipate cu certitudine. Drept urmare, riscul dă naștere

¹⁰ Frank Knight (1885-1972) F.Knight este unul dintre fondatorii școlii economice de la Chicago împreună cu Milton Friedman și George Stigler. Cea mai importantă lucrare a sa este "Risc, Incertitudine și Profit". În această carte Knight urmărește clarificarea teoriei organizării în economie. El a descris un sistem cu concurență perfectă și a încercat să arate că aceasta nu ar elimina profiturile datorită incertitudinii pe care o diferențiază de risc.

incertitudinii. Înțelegerea semnificației cuvântului “ risc “ poate să depindă doar de context. Totuși, nu ar trebui să ne preocupăm prea mult de maleabilitatea termenului, deoarece fiecare utilizare menționată anterior se bazează pe noțiunea fundamentală că riscul reprezintă o sumă de circumstanțe în urma cărora mai multe finaluri sunt posibile.

Riscul este un concept obiectiv, ceea ce înseamnă că este și măsurabil. *Expunerea la risc* apare atunci când o acțiune sau o condiție dau naștere unui posibil câștig sau unei pierderi, ce nu pot fi anticipate cu certitudine.

Psihologii specializați în psihologia comportamentală, au acordat timp îndelungat observării atitudinii umane față de risc și incertitudine. Probabil că cei mai cunoscuți cercetători în acest domeniu sunt Daniel Kahneman și Amos Tversky, care au explorat numeroase nepotriviri întâlnite în momentul în care rațiunea economică este măsurată împotriva comportamentului uman prezent.

Dar ce face ca o persoană să simtă o aversiune mai puternică față de risc în comparație cu o alta? Răspunsul este complicat, dar este suficient să spunem că influențele sociale și cele familiale, concepțiile religioase/filozofice se numără printre factorii ce contribuie la conturarea atitudinii pe care o adoptăm față de risc.

În cadrul studiului în domeniul psihologiei comportamentale, se pot întâlni următoarele observații referitoare la psihologia riscului:

1. oamenii tind să ignore faptul că succesiunea norocului și a ghinionului, pare să regreseze față de semnificație, în timp.
2. emoțiile pot să afecteze capacitatea de a lua decizii în mod rațional.
3. oamenii în general nu au toate informațiile necesare pentru a decide într-o manieră rațională economică.
4. deciziile umane se bazează deseori pe mostre nepotrivite (experiența unui singur individ nu este reprezentativă).
5. oamenii par să simtă aversiune față de pierdere, mai mult decât față de risc.
6. oamenii tind să supraestimeze riscurile cu probabilitate scăzută/de drame reale și să subestimeze riscurile de înaltă frecvență/de dramă ireală.
7. modul în care întrebările referitoare la risc sunt elaborate, poate să influențeze atitudinea oamenilor față de risc.
8. obținerea mai multor informații asupra unui anumit risc tinde să promoveze o disponibilitate de asumare a acelor riscuri.

2. Criterii de clasificare a riscului

În ceea ce privește tipologia riscurilor, în doctrina de specialitate au fost formulate mai multe criterii de clasificare a riscurilor. Expunem, în continuare, numai câteva dintre acestea.

1. Astfel în funcție de numărul de variante avute în vedere în adoptarea unei strategii identificăm:

- **riscul unic**, specific unei singure alternative, cu o singură probabilitate de realizare;
- **riscul multiplu**, în cazul mai multor variante, diferențiate valoric, având probabilități diferite de realizare;

2. În funcție de modul de anticipare a evenimentelor care se vor produce în urma adoptării unei strategii, riscul poate îmbrăca două forme și anume:

- **risc potențial**, prin care se înțelege anticiparea unui eveniment care s-ar produce în viitor sau anticiparea efectului unui eveniment în derulare;
- **risc efectiv**, prin care se înțelege transformarea riscului potențial într-un eveniment nedorit.

3. După sfera cercetată riscul poate fi:

- **risc politic**, care vizează în principal instabilitatea politică. Riscul politic se referă la climatul politic și condițiile țării respective. Riscul politic constă în lipsa de siguranță a unei investiții datorită regimului politic dintr-o țară.

- **risc social**, caracterizat în principal prin revendicările sociale;

- **risc economic**, caracterizat prin starea generală a structurilor economice. Riscul economic este un “eveniment sau proces nesigur care poate cauza o pagubă, o pierdere într-o activitate, operațiune sau acțiune economică. Spre deosebire de incertitudine, riscul economic se caracterizează prin posibilitatea descrierii unei legi (reguli) de probabilitate pentru rezultatele scontate, ca și prin cunoașterea acestei legi de către cei interesați.”¹¹ Riscul economic poate îmbrăca, la rândul său, două forme și anume: – risc obiectiv, care se caracterizează prin “variația rezultatelor probabile, și reprezintă o variabilă independentă de individ.”¹² – risc subiectiv, care constă în estimarea unui “obiectiv și depinde de individ, de informația sa, de temperamentul și atitudinea sa.”¹³

4. După gradul de agregare riscul poate fi identificat pe trei niveluri:

- **risc regional**, care vizează o arie geografică;

- **risc de țară (macroeconomic)** care caracterizează starea generală a unei țări;

- **risc microeconomic**, care se identifică la nivelul agenților economici. Riscul la nivel microeconomic se clasifică în funcție de localizarea cauzelor generatoare ale acestuia, existând astfel riscuri externe și riscuri interne ale firmei. Riscul extern se manifestă ca urmare a acțiunii unor factori din afara firmei. În această categorie se înscrie: riscul politic (de țară); riscul valutar; riscurile cu caracter natural; riscul ratei dobânzii; riscul de piață. Riscul intern își are originile în specificul fiecărei firme, fiind strâns legat de modul de conducere, organizare și desfășurare a activităților firmei, respectiv de calitatea actelor de management (al producției, comercial, financiar, de marketing și de personal) și de execuție.

În condițiile instabilității economice, rolul performanțelor agenților economici în reușita activităților desfășurate este diminuat, iar problema riscului și incertitudinii a devenit una dintre cele mai actuale. Este binecunoscut faptul că cele mai mari riscuri în activitatea economică le comportă investițiile, mai ales cele din sfera producției. Acest lucru este determinat de trei factori:

- perioada lungă de timp în care se obțin efectele investiționale și de aici dificultatea previziunilor ce trebuie făcute în vederea determinării exacte a mărimii acestor efecte.

- caracterul ireversibil al investițiilor alocate în activități de producție; o dată ce realizarea unei astfel de investiții este începută, procesul nu mai poate fi oprit fără a suporta pierderi.

- mărimea considerabilă a eforturilor investiționale, care în caz de eșec se transformă în pierderi mari.

¹¹ N.Dobrotă (coordonator) – Dicționar de economie, Editura Economică, București, 1999, pag.408-409.

¹² idem pag. 296

¹³ idem pag. 296

Complexitatea sporită a vieții economice de astăzi și gradul de instabilitate fac ca riscurile cu care se confruntă agenții economici să crească din ce în ce mai mult, iar acțiunea de percepere și conturare a dimensiunilor lor, mai ales în activitățile investiționale, să capete o importanță vitală.

5. După factorii care îl generează, se disting două tipuri de riscuri, și anume:

- **riscul în afaceri** (de întreprindere) este generat de evoluția progresului tehnic în ritm rapid și consecințele sale greu de stăpânit; incertitudinile pieței referitoare la evoluția cererii, schimbarea gusturilor consumatorilor, modificarea prețurilor, a politicii vânzărilor promovate de unele firme; instabilitatea economică și politică. De reținut este faptul că riscul de afacere este un element definitoriu în activitatea agenților economici, fie prin a-i dinamiza, fie de a-i aduce în stare de faliment¹⁴. Acest risc poate fi diluat de către agenții economici dacă vor cunoaște bine piața, pe baza unor studii de marketing, dacă aplică strategii și metode de promovare a vânzărilor, de adaptare a ofertei și prețurilor la condițiile pieței, etc.

- **riscul financiar** pentru o firmă decurge din proporția mare a împrumuturilor sale luate de bănci. Acest gen de risc constă în aceea că, în cazul ivirii unei conjuncturi nefavorabile, profiturile se volatilizează, cedând locul pierderilor. Adică, întreprinderea ajunge în situația ca din rezultatele sale financiare să nu poată achita nici dobânzile la împrumuturile contractate. În cazul în care întreprinderea nu are datorii bancare, nivelul beneficiilor din exploatare este egal cu cel al beneficiilor nete, iar riscul de tip financiar este mic. În schimb, ponderea mare a împrumuturilor în cadrul surselor de finanțare diminuează volumul beneficiilor nete prevăzute, sporește riscul pentru acționari de a-și încasa dividendele. Într-un viitor incert, existența cheltuielilor fixe și privilegiate, ca dobânzile la împrumut, diminuează siguranța asupra beneficiilor rămase.

6. După dimensiunile pierderilor pe care le presupune, riscul poate fi încadrat în câteva categorii reprezentative, legate de altfel de tipul investiției:

- **riscul de nivel minim** sau zero, la investițiile de plasament în obligațiuni, în împrumuturi pe termen lung, a căror rată de dobândă se menține.

- **riscul de grad redus**, la investițiile de înlocuire, la care modificările în procesul de producție sunt relativ reduse.

- **riscul de grad mijlociu**, la investițiile de productivitate, care presupun modernizarea producției, raționalizarea locurilor de muncă.

- **riscul de grad ridicat**, la investițiile de dezvoltare, ce implică incertitudinile pieței, legate de lansarea noilor produse, privind reacția concurenței, nivelul prețurilor, volumul vânzărilor.

- **riscul de grad foarte ridicat**, la investițiile de cercetare-dezvoltare, ale căror rezultate sunt deosebit de incerte.

7. După formele de manifestare a riscului în activitatea întreprinderilor putem distinge:

- **riscul de ruină (de faliment)** apare atunci când întreprinderea ajunge într-o situație deosebit de grea, practic fiind condamnată la dispariție, urmând să dea faliment, ceea ce înseamnă că salariații își pierd posturile, creditorii își pierd creanțele, acționarii își pierd sumele de bani pe care le-au investit. O mare primejdie pentru buna funcționare a mecanismului economic

¹⁴ Cara, Elena. Întreprinderea și riscul falimentului, Revista de Economie și Finanțe, București, 1997.Nr. 5-6, p.75-80

o constituie criza de insolvabilitate, care este incapacitatea firmei de a-și onora plățile, aceasta reprezentând semnalul falimentului.

- **riscul de insolvabilitate** survine atunci când întreprinderea nu mai poate face față plăților. Incapacitatea de a-și achita angajamentele poate conduce fie la lichidare, când nu mai este nici o șansă de salvare (manifestându-se riscul de ruină), fie că se soluționează printr-o intervenție de conjunctură, pe baza unui credit suplimentar de la bancă, sau firma respectivă se asociază cu o altă întreprindere susceptibilă de a o ajuta, în acest ultim caz, este vorba de o pierdere a independenței, care, în unele situații, poate deveni definitivă.

- **riscul pierderii autonomiei** se manifestă înainte de declanșarea crizei de insolvabilitate; el se manifestă atunci când întreprinderea constată că, prin mijloace proprii, nu are capacitatea de a-și păstra în viitor poziția sa în producție sau sub aspect comercial. Altfel spus, resursele de autofinanțare se dovedesc insuficiente în raport cu nevoile de dezvoltare.

- **riscul scăderii rentabilității** (riscul de diluare) este un risc de natură mai mult financiară, care exprimă faptul că la o creștere de capital, beneficiul net nu crește în aceeași proporție, semnalându-se astfel un fenomen de diluare. Cu toate că acest risc are consecințe mai puțin grave, trebuie totuși estimat, pentru că fluctuațiile pe care le determină s-ar putea să fie neplăcute într-o conjunctură financiară defavorabilă.

8. În raport cu precizia de a fi prevăzute și acoperite, Constantin Popescu identifică două categorii de riscuri: riscuri asigurabile și riscuri neasigurabile¹⁵.

- **riscurile asigurabile** cuprind categorii de evenimente care pot fi prevăzute cu o precizie rezonabilă datorită existenței unor informații acumulate în timp cu privire la producerea faptelor respective. De exemplu, șansele scăderii bruște a temperaturii, care ar determina pierderea unei recolte agricole, pot fi prevăzute cu o precizie rezonabilă pentru că există date statistice relevante în acest sens.

- **riscurile neasigurabile** sunt acele categorii de riscuri ce nu pot fi acoperite prin asigurări, deoarece ele nu pot fi analizate și prognosticate prin calcul statistic¹⁶. De exemplu, nu există o evidență statistică relevantă pe baza căreia să se poată prevedea cu un grad de eroare rezonabil succesul unui sportiv de performanță la Jocurile Olimpice.

3. Relația: certitudine, risc și incertitudine

Certitudinea înseamnă lipsa îndoielii. În Webster's New Collegiate Dictionary, una dintre semnificațiile termenului „certitudine” este „starea de a nu fi încolțit de îndoieli”. Antonimul cuvântului certitudine este **incertitudine**, care înseamnă “îndoiala legată de capacitatea noastră de a prezice rezultatul viitor al acțiunilor curente”.

În mod evident, termenul de “incertitudine” descrie o stare a minții. Incertitudinea ia naștere atunci când o persoană percepe prezența unui risc, și aceasta este un concept subiectiv, deci nu poate fi măsurată în mod direct. Ținând cont de faptul că incertitudinea este o stare a minții, ea variază de la individ la individ.

În cazul activităților mai complexe, cum ar fi participarea în cadrul unui risc de afaceri, unele persoane sunt foarte atente, altele sunt mai temerare. Deși aversiunea față de risc

¹⁵ Constantin Popescu - Creșterea care sărăcește, Editura Tribuna Economică, București, 2003

¹⁶ idem p.90

explică parțial ezitarea de participare, nivelul de risc perceput de indivizi joacă și el un rol important.

Nivelul de risc perceput depinde de informațiile pe care o persoană le poate utiliza pentru a evalua posibilele rezultate, și poate depinde, de asemenea, și de capacitatea individului de a evalua aceste informații. Nivelul și tipul informațiilor cu privire la natura unei activități riscante au un efect important asupra incertitudinii.

Capacitatea noastră de a prezice rezultatul viitor al unei acțiuni este puternic influențată de cantitatea și tipul de informații de care dispunem pentru a prezice consecințele acțiunilor noastre. Când nu există nici un sentiment de incertitudine, suntem siguri în ceea ce privește prezicerea noastră; certitudinea apare atunci când prezicem rezultatele fără nici un fel de îndoială. Exemple de certitudine sunt definițiile din legile fizicii, așa cum ar fi legea gravitației, sau legile mișcării în fizică. Prezicerea din aceste legi corespunde, foarte aproape, rezultatelor produse, de cele mai multe ori la limitele instrumentelor noastre de măsurare.

Deciziile au la bază atât informațiile trecutului și ale prezentului, cât și previziunile viitorului. Previziunile nu pot fi decât estimative, astfel încât anticipațiile decidenților privind rezultatele deciziilor au un anumit grad de incertitudine. Abordările teoretice fac distincție între două stări ale anticipațiilor: certitudine și incertitudine.

Certitudinea este utilizată pentru descrierea situațiilor în care anticipațiile au o singură valoare.

În condiții de certitudine, anticipațiile unui producător privind rezultatele deciziei sale de alegere a combinării factorilor de producție sunt singulare. Producătorul anticipează cu exactitate ce producție va obține, care vor fi încasările, costurile și profitul. Analog, deciziile unui consumator se asociază, în condiții de certitudine, unor anticipații singulare privind venitul disponibil și utilitatea corespunzătoare diferitelor coșuri de bunuri și servicii. Termenul de certitudine se folosește și pentru situațiile în care anticipațiile nu au o singură valoare, dar se plasează într-un interval îngust.

Incertitudinea se referă la situațiile în care anticipațiile iau forma unor rezultate posibile care se plasează într-un interval semnificativ.

Certitudinea nu trece însă testul realității. *„Singura certitudine este incertitudinea”*.¹⁷

Deciziile se iau întotdeauna în condiții de incertitudine. Din cauza incertitudinii tehnologice, producătorii nu pot să anticipeze cu exactitate producția care corespunde unei anumite combinații a factorilor de producție. Atât producătorii, cât și consumatorii se confruntă cu incertitudinea schimbării condițiilor pieței. În general, anticipațiile privind rezultatele deciziilor nu au o singură valoare. Probabilitățile rezultatelor posibile pot fi obiective sau subiective.

Riscul și incertitudinea au fost privite mereu în comparație cu certitudinea, iar previziunea de îmbunătățire a unei situații date cu riscul sau incertitudinea unei schimbări de atitudine, de mentalitate.¹⁸

Pentru a se înțelege mai bine noțiunea de risc, s-a considerat întotdeauna necesară realizarea unei distincții clare între risc și incertitudine.

¹⁷ Plinius Cel Bătrân

¹⁸ M. Allais: Le Comportement de l'Homme Rationnel devant le Risque, Critique des Postulats et Axiomes de l'Ecole Americaine, Econometrica, Vol.21/1953, p.503-546

Riscul se referă la situațiile în care se pot identifica probabilități obiective pentru rezultatele posibile. Cu alte cuvinte el poate fi cuantificat.

Incertitudinea se referă în schimb la situațiile sau evenimentele despre care nu există informații suficiente pentru a identifica probabilitățile obiective. Prin urmare, atunci când informațiile necesare înțelegerii și anticipării evoluțiilor, schimbărilor ce pot avea loc într-un anumit context sunt fie insuficiente, fie indisponibile, situația este catalogată ca fiind una incertă. Elementul cheie în a face distincția între risc și incertitudine este **probabilitatea**.

Probabilitatea se referă la posibilitatea ca un anumit fenomen sau eveniment să se producă în condiții bine determinate. În funcție de probabilitate pot fi evidențiate 3 categorii de situații:

- certitudinea absolută;
- incertitudinea;
- riscul.

Certitudinea absolută poate fi definită ca situația decizională în care evoluția viitoare a evenimentelor, consecințele unei decizii pot fi prevăzute cu exactitate, neexistând erori sau evenimente neașteptate. Se poate afirma că rezultatele oricărei decizii sunt cunoscute cu exactitate înaintea adoptării lor deoarece probabilitatea ca rezultatul respectiv să fie atins este de 100%. Dacă ar exista certitudinea absolută, fiecare decident ar dispune nelimitat de informații complete și s-ar putea realiza o listă completă a evenimentelor viitoare și ale consecințelor adoptării unei decizii.

La polul opus al certitudinii se află incertitudinea. Marele dezavantaj al incertitudinii este acela că la un nivel ridicat al ei indivizii nu mai sunt capabili să aleagă, din moment ce orice alegere duce la rezultate aleatorii imposibil de prevăzut. Prin urmare este necesară reducerea incertitudinii când se ating niveluri prea mari.

Gradul de incertitudine este dat de numărul factorilor care pot afecta cursul unei acțiuni și de frecvența și amplitudinea schimbărilor aferente lor. De asemenea este influențat de nivelul cunoașterii pe care îl posedă firma sau individul în domeniul în care acționează. Un nivel al cunoașterii mai ridicat permite o apreciere mai corectă a factorilor care acționează și duce la scăderea posibilității unor predicții eronate.

Riscul se află situat între certitudine și incertitudine. El este un fenomen care provine din circumstanțe pentru care decidentul este în măsură să identifice evenimente posibile, și chiar probabilitatea materializării acestora, fără a fi însă în măsură să precizeze cu exactitate care dintre aceste evenimente se va produce efectiv.¹⁹

Riscul provine din imposibilitatea de a aprecia cu o anumită acuratețe care este evenimentul identificat ca atare de decident care se va materializa efectiv și va determina un anumit rezultat negativ. Chiar dacă probabilitatea estimată pentru materializarea efectivă a unui anumit factor generator de risc este ridicată, decidentul nu poate fi sigur dacă acel eveniment este cel care se va produce cu certitudine și nu altul.

Riscului îi este asociată o distribuție obiectivă de probabilitate măsurată ca număr de apariții al unui rezultat determinat, în urma unui număr mare de observații. Această distribuție este considerată valabilă pentru acțiunile care se desfășoară în condiții identice cu altele care deja au avut loc și ale căror rezultate au fost cuantificate prin metode statistice.

Un eveniment neașteptat relevă o stare de risc sau de incertitudine? Această întrebare, neînsemnată din punctul de vedere al experienței cotidiene, a dat naștere unei

¹⁹ Stana Elena-Silvia, Riscul de țară, ASE 2003

îndelungate controverse teoretice, expusă și din perspectiva doctrinelor economice contemporane. Incertitudinea și riscul sunt puse fie pe același plan - când sunt diferențiate prin existența sau nu a probabilităților diferitelor evenimente, fie pe două planuri diferite - când incertitudinea este caracterizată prin necunoașterea viitorului, în timp ce riscul este legat de consecințele acțiunilor decidenților.

Incertitudinea este asociată, în mare parte, informației incomplete. Cel care ia decizia nu are informații suficiente în vederea obținerii probabilităților obiective de apariție a diferitelor evenimente. Pot exista diferite tipuri sau grade de incertitudine. În condițiile în care informația lipsește cu desăvârșire se poate spune că este vorba de incertitudine totală. Așadar, incertitudinea este un concept mai larg și riscul poate fi cuprins în cadrul acestuia. Riscul este parte a incertitudinii. Fără incertitudine nu poate exista risc dar, fără risc, poate exista incertitudine. Aceasta poate fi transformată în risc prin utilizarea probabilităților subiective. Acest lucru înseamnă că incertitudinea devine risc când pot fi fixate probabilități subiective.

Riscul nu implică automat certitudine ci, capacitate de a formula probabilități obiective sau subiective de apariție a evenimentelor.

Exemple de probabilități obiective sunt următoarele: probabilitatea de apariție a capului sau pajurei în cazul aruncării în sus a unei monede; probabilitatea de a ploua sau de a ninge în ziua următoare etc.

Când procesul nu este atât de clar, se recurge la calculul probabilităților subiective. De exemplu: probabilitatea ca prețul aurului să depășească o anumită valoare, probabilitatea ca prețul acțiunii să atingă un anumit nivel etc.

În situația investițiilor, probabilitățile utilizate sunt, aproape invariabil, subiective. Această subiectivitate în luarea deciziilor financiare există deoarece mintea umană, finită, nu poate să descrie în întregime toate posibilitățile viitoare. Prea multă informație, așa cum există ea în mediul de afaceri, duce automat la șanse subiective.

De ce ne interesează oare atât de mult să facem distincția între certitudine, incertitudine și risc? Motivul este foarte simplu: toate acțiunile pe care vrem să le realizăm vor avea consecințe în viitor, iar noi oamenii, prin natura noastră intrinsecă, ne dorim cele mai bune rezultate posibile.

De asemenea în domeniul economic multe decizii în afaceri se iau plecându-se de la estimări asupra viitorului. Luarea unei decizii în baza unor estimări, prezumții, așteptări, previziuni, prognoze asupra evenimentelor viitoare implică o doză bună de risc, uneori destul de dificil de definit și, în cele mai multe cazuri, imposibil de măsurat cu precizie, dată fiind natura complexă a mediului economic în care acționează firma.

Ca și în multe alte domenii, conceptul de risc în economie este folosit pentru a descrie situații sau evenimente cu rezultate sau consecințe incerte. În domenii precum statistica, managementul financiar și managementul investițiilor, riscul, ca noțiune, face trimitere la posibilitatea și probabilitatea unor variații ale rezultatelor față de valorile sau nivelurile estimate inițial. În alte situații, pe piața asigurărilor spre exemplu, noțiunea de risc este asociată cu cea de pierdere.

În ceea ce privește distincția între risc și incertitudine, ea se face pornind de la presupunerea că agenții economici acționează ținând cont de existența unor probabilități bine definite ale rezultatelor posibile. Opiniile agenților economici indiferent că sunt producători, consumatori sau intermediari, când iau o decizie se bazează pe stabilirea unor probabilități în funcție de datele pe care le cunosc și de experiența proprie. Cu cât aceste date sunt mai apropiate

de realitate cu atât putem vorbi mai mult de risc și mai puțin despre incertitudine. Problema este că niciodată nu se poate ști în ce măsură informațiile deținute mai sunt reale sau sunt complete.

În fața unor astfel de situații se naște întrebarea dacă este într-adevăr nevoie să se facă o distincție între risc și incertitudine, în condițiile în care cea mai mare parte a deciziilor în afaceri se iau fără a dispune de date statistice și calcule matematice. În ceea ce ne privește, considerăm că distincția are nu numai o importantă valoare conceptuală, dar și una aplicată. În condițiile societății informatizate de astăzi, tehnologia va permite tot mai mult crearea unor programe informatice de gestionare a riscului, bazate pe introducerea și procesarea unui număr impresionant de date în sistem.

Iar în planul aplicat al prezentării de astăzi, distincția dintre certitudine, incertitudine și risc este extrem de importantă. Pentru că ajungem să ne punem următoarea întrebare: **Decizia de a încheia un contract de credit a fost luată în condiții de certitudine, în condiții de incertitudine sau în condiții de risc?**

Sunt convinsă că nu putem afla astăzi un răspuns, dar nimic nu ne împiedică să reflectăm în momentul în care apare o dispută în legătură cu un contract bancar dacă ambele părți știau 100% care va fi soarta contractului peste un an sau cinci sau douazecișicinci. Ori poate că ambele părți s-au aflat într-o ipoteză de incertitudine în momentul în care și-au exprimat consimțământul la încheierea contractului? Eu nu pot să cred că banca nu a avut în spate o analiză de risc și este destul de probabil că orice împrumutat își face la rândul său un calcul de risc. Dar mă întreb dacă această analiză a cocontractanților este una „umanizată”, aplicată la creditul și consumatorul care contractează?

Cred că în această direcție ar trebui să se plaseze abordarea în cadrul procedurilor SAL. Centrarea dialogului părților, în cadrul procedurilor SAL, pe o analiză a **RISCULUI** abordat preponderent din perspectivă economică și nu exclusiv juridică, este o cale care poate conduce la o soluție acceptată de cei implicați în procedura.

De altfel, este știut că întotdeauna într-un litigiu este mai bună strâmba judecată a părților decât dreapta judecată a unui magistrat. Un formalism exagerat și o abordare rigidizată de canoane procedurale a disputelor din domeniul financiar-bancar se îndepărtează de scopul pentru care a fost înființat Centrul de soluționare alternativă a litigiilor.

*

*

Preocupați să cunoască viitorul, chiar dacă această cunoaștere le-ar fi fost sau nu favorabilă, oamenii s-au aflat mereu în căutarea certitudinii. Știința²⁰ a fost cea care a încercat să explice oamenilor lumea și să determine măsura în care se poate prevedea viitorul și exactitatea acestei prevederi. Filozofii greci considerau că orice lucru are deopotrivă o cauză cât și un efect. Fiecare „de ce?” are un „pentru că”.²¹ Astfel, orice decizie pe care o luăm în prezent va avea consecințe asupra viitorului, iar cauza evenimentelor viitoare este determinată de acțiunile prezente.

²⁰ „Dacă omul va începe cu certitudinile, va sfârși prin a se îndoii; iar dacă va începe cu îndoielile, va sfârși prin a avea certitudini.” – Francis Bacon

²¹ Filosoful Leucip (secolul V î.e.n.) spunea: “Nimic nu se întâmplă fără o cauză, ci totul dintr-un anumit motiv și sub povara necesității.”

În ceea ce ne privește, considerăm că riscul și incertitudinea sunt două categorii economice distincte, separația lor fiind utilă nu numai din rațiuni metodologice. Viziunea dinamică asupra riscului și incertitudinii ne determină să observăm interdependența permanentă care există între aceste două categorii în sensul că, tot ceea ce astăzi este considerat incertitudine, pe măsură ce se creează o zonă istorică, poate glisa în zona de risc, urmând ca la orizont să apară mereu alte incertitudini.

Profesorul J.D. Hammond susținea următoarele: **“Să studiezi asigurarea fără a studia riscul în asigurări, este ca și cum ai studia medicina fără a studia în prealabil biologia”**²². *Mutatis mutandis*, putem spune că a soluționa litigii în domeniul bancar fără a studia riscul, este ca și cum ai încerca să faci chirurgie fără să fi studiat anatomia.

Fiecare organizație, dar și fiecare individ în parte, care intenționează să atingă anumite obiective, își stabilește activitățile ce conduc la realizarea scopurilor propuse și, în același timp, caută să identifice cât mai multe din “amenințările” ce l-ar împiedica să facă acest lucru, pentru a lua din timp măsurile necesare. Cu alte cuvinte, chiar dacă nu suntem familiarizați cu conceptele de risc și de management al riscurilor, acționăm de nenumărate ori, conștient sau nu, în acest sens.

Dacă intuiția ne poate ajuta să gestionăm satisfăcător procese simple, repetitive, nu același lucru se întâmplă în cazul proceselor complexe, cu condiționări multiple. Mai mult decât atât, deciziile nu sunt luate în sisteme închise. Dimpotrivă, ele acționează într-un mediu, care, la rândul său, induce incertitudini ce nu trebuie ignorate.

În căutarea cauzelor actualei crize financiare, mulți economiști au demonstrat că apetitul necontrolat pentru risc și lăcomia au fost unii dintre principalii vinovați. De ani de zile experții în economie și finanțe declară că sistemul financiar mondial este amenințat de evenimente cu potențial catastrofic. De exemplu, Alexandre Lamfalussy, a avertizat față de folosirea derivatelor ce sporesc instabilitatea și cresc instabilitatea piețelor mondiale. Într-un interviu acordat pentru BBC în anul 2003, Warren Buffet, a denumit produsele sintetice drept „arme financiare de distrugere în masă”, în timp ce alți specialiști blamau dezvoltarea „comerțului tip-cazinou”.

Experții nu au greșit și a devenit tot mai clar că ne confruntăm cu evenimente ce vor avea un impact puternic pe termen lung. În același timp, din cauza naturii interconectate a piețelor mondiale, efectele nu sunt resimțite doar de o anumită țară sau emisferă. Deși mulți analiști români s-au grăbit să anunțe la începutul crizei, în anul 2008, că ea nu va afecta România, trecând fără consecințe pe deasupra țării noastre, s-a dovedit că s-au înșelat. Dimpotrivă, direct ori indirect, toate acestea ne afectează pe toți, iar expunerea României în fața actualei crize financiare este și mai mare. Argumentul principal pe care îl aduc este acela că România nu are de luptat nu numai cu o criză economică, dar și cu una morală, politică și socială. Și, din păcate, lupta trebuie să o poarte într-un moment în care pe plan intern corupția este cel mai mare dușman, iar pe plan extern atenția Europei este îndreptată prioritar spre problemele monedei unice și ale migrației din țările arabe.

În tot acest context extrem de complicat intern și internațional, asistăm la creșterea prețului creditelor și scăderea dorinței de asumare de riscuri. Practic, lipsa de asumare a riscului, (riscul privit cu toate conotațiile lui pozitive), pot conduce la o contracție fără precedent istoric a economiei.

²² J.D. Hammond, *Essays in the Theory of Risk and Insurance*, Scott-Foresman, 1968.

Anterior crizei din 2008, apetitul pentru risc a fost exacerbat într-un sens negativ și a făcut posibilă apariția unor litigii pentru care instanțele de judecată nu erau pregătite. Nu îmi fac un scop din găsirea persoanelor vinovate, ci numai a împrejurărilor și cauzelor care au determinat apariția consecințelor economice negative.

Mediul financiar, cel bancar și piața de capital alcătuiesc un imperiu colosal la nivel global care nu ține cont de frontiere. El ne subjugă viața și ne face pe toți să depindem de puterea banului. La formarea și dezvoltarea pieței unice la nivel planetar a banilor, contribuie din plin și perfecționarea mijloacelor de informare care permit în câteva secunde derularea unor operațiuni comerciale între instituții aflate în poziții geografice diametral opuse ale globului.

Apetitul pentru risc și terenul propice de dezvoltare pe care îl oferă mediul tranzacțiilor financiar-bancare au făcut posibile falimentele ale unor coloși, generând adevărate dezastre pe piețele financiare. Valoarea prejudiciilor înregistrate de instituțiile financiare a fost întotdeauna foarte greu de apreciat, deoarece aceste instituții, prin grija de a-și păstra secretul operațiunilor, precum și aura de invincibilitate și profesionalism, refuză să-și facă publice astfel de probleme.

Efectul unei pagube de proporții în sistemul financiar-bancar este imens, afectând oameni, instituții și societăți comerciale, aflate în strânsă legătură prin acest sistem, dar și bugetele publice, prin diminuarea volumului de venituri și implicit a scăderii masei impozabile.

Este de necontestat ca vulnerabilitățile sistemului judiciar se răsfrâng incontestabil asupra mediului economic. Dar și reciproca acestei afirmații este la fel de valabilă: disfuncțiile din mediul economic sunt preluate de sistemul judiciar. Un argument în acest sens este numărul tot mai crescut de dosare înregistrate pe rolul instanțelor de judecată, care generează dezechilibre în sistem. Criza economică și principala ei cauză: apetitul necontrolat pentru risc au determinat ruina multor societăți comerciale. Comercianți mai mari sau mici au fost chemați în judecată de către creditorii lor. Efectele s-au propagat în lanț, iar uneori, prin durata procedurilor judiciare instanțele au contribuit la deteriorarea și mai accentuată a situației economice a agenților economici.

În plus, legislația - modul în care este edictată, lipsa de rigoare și calitatea precară, instabilitatea ei și abundența, în detrimentul conciziei și al clarității - a fost și rămâne în acești ultimi 20 de ani unul dintre factorii destabilizatori ai mediului economic. Este unul dintre principalii factori de risc pe care companiile străine îi notează în analizele pe care le fac atunci când vin, dar și când decid să părăsească România.

Permanentă „hemoragie legislativă” în materia reformei în Justiție, lipsa cronică de personal și de resurse financiare slăbesc sistemul judiciar spre folosul acelor care fraudează legea și care nu duc lipsă nici de finanțare și nici de strategii.

Un alt factor perturbator este reprezentat în ultimii ani de supraaglomerarea instanțelor cu litigii de muncă și asigurări sociale determinate măsurile de restricție bugetară contestate în fața judecătorilor. Ele creează adevărate blocaje ale sistemului judiciar din care profită cei care au interesul să țină „ocupat” sistemul cu astfel de litigii mari consumatoare de timp și de resurse umane.

Numeroasele litigii generate de piața imobiliară sau de restituirile de proprietăți au relevat lipsa de experiență în managementul riscului la nivel de individ ori de agent economic.

Este mai mult decât evident că în actuala etapă economică trebuie să ne revizuiți profund strategiile viitoare. Am renunțat prea ușor la industrie, agricultură și turism, jucând pe cartea speculațiilor imobiliare și financiare. Am sporit datoria publică internă și am contractat mari credite de la organisme internaționale. Am crezut că astfel vom avea mai rapid o economie

capitalistă. Am ales să combatem doctrina economică socialistă, dând foc întregii bibliotecă și având certitudinea că trecutul nu ne mai este de niciun folos.

Dacă am merge cu ideea mai departe, ar trebui să spunem că este necesară o „revizie” generală, care ne-ar obliga să regândim certitudinile și incertitudinile dobândite până acum. Am trăit mult timp cu ideea că progresul este linear, că fiecare zi aduce un progres. Față de această aserțiune, și din perspectiva acestei prezentări, certitudinea că fiecare zi aduce progresul, devine la rândul ei incertitudine. Trăim însă într-o lume a riscului, și de înțelegerea acestei certitudini depinde progresul individului și al societății.

Ne întoarcem, așadar, la înțelepciunea lui Plinius cel Bătrân și recunoaștem că **„singura certitudine este incertitudinea.”**

Într-o economie de piață contemporană deschisă și dinamică, incertitudinea este prezența permanentă. Riscul este ceva normal, el este sarea și piperul. Riscul este factorul incitant pentru agenții economici, deci un element important ce nu poate fi ignorat. Riscul nu trebuie să sperie, ci trebuie să mobilizeze factorii de decizie în direcția atenuării, eliminării și speculării lui, pentru obținerea de avantaje și câștiguri.

Economia nu poate face abstracție de normele juridice care reglementează activitatea agenților economici și de consecințele aplicării acestora de către instituții și autorități. După cum nici științele juridice nu pot omite faptul că pentru a determina normele aplicabile activității economice trebuie cunoscute și înțelese procesele economice cărora le sunt destinate. Marele economist american Paul Samuelson spunea: **„Studiul economiei nu te transformă într-un geniu, dar fără ea soarta îți va fi potrivnică”.**

Sper să vă fi determinat să reflectați la ideea că existența Centrului de soluționare alternativă a litigiilor în domeniul bancar este motivată de mai mult decât supraaglomerarea sau chiar ineficiența instanțelor de judecată. Necesitatea soluționării alternative a litigiilor din domeniul bancar este reclamată de un comportament al consumatorului de produse bancare în care apetitul pentru risc este tot mai mare. Și asta nu este neapărat un lucru negativ. Dimpotrivă, asumarea riscului este benefică pentru economie, sub rezerva de a nu confunda riscul pe care îl implică jocul la cazinou. Eventualele ”reacții adverse” ce pot să apară în administrarea RISCULUI, trebuie ”tratate” rapid de o entitate special organizată, menită să elimine aspectele negative prin derularea unor proceduri eficiente.